

2 september 1918

Belgische kabinetsraad.

Havre, 1 september. Een aan het front onder leiding van de koning gehouden ministerraad heeft zich bezig gehouden met de bevoorrading van België en het onderzoek van de wet tot wijziging van de drankhandel ten einde gebracht. De ministerraad heeft vervolgens geconstateerd dat de militaire en diplomatieke toestand uitstekend is.

Belgische stedelijke leningen.

Volgens een bericht uit Brussel aan de Frankfurter Zeitung, hebben de stad Brussel benevens de gemeenten in de omgeving van deze stad besloten een intergemeentelijke lening tegen 4,5% van 40.000.000 F aan te gaan, die in 56 jaar door middel van uitloting, te beginnen met 1924, zal worden afgelost.

De stad Namen zal een stedelijke lening aangaan van 26.000.000 F, ter aflossing van de in 1913 tot 1918 gesloten leningen op korte termijn, en voor stedelijke uitgaven.

4 september 1918

Havre, 3 september. In de ministerraad, die aan het front heeft plaats gehad en door koning Albert I werd voorgezeten, is beraadslaagd over de instelling en de werkzaamheden van de twee regeringscommissies, welke belast zijn met de bestudering van de kiesrecht hervorming en de verschillende vraagstukken, die de talenkwestie heeft opgeworpen.

Van 9 september af zijn telegrafische postwissels tot een bedrag van 800 mark toegelaten tussen Duitsland en de in het gouvernement-

generaal België gelegen plaatsen Brussel, Luik, Verviers met voorsteden, evenals Antwerpen, Charleroi, Ciney, Halle, Hasselt, Hoei, Leuven, Mechelen, Namen, Sint-Truiden, Tienen, Tongeren en Welkenraedt.

De Belgische regering had enige tijd geleden examencommissies benoemd, welke bevoegd zijn soldaten, die ten gevolge van de oorlog niet in de gelegenheid waren in België een wetenschappelijke graad te verwerven, de nodige examens af te nemen.

Dezer dagen zijn deze commissies te Havre bijeengekomen: de commissie voor filosofie en rechtswetenschap onder voorzitterschap van de heer Theodor, kamerafgevaardigde en deken der Brusselse advocaten; die voor geneeskunde onder voorzitterschap van luitenant-generaal Melis, hoofdinspecteur van de gezondheidsdienst bij het leger. Tal van studenten in uniform, die tijdens de vrije uren, welke de dienst hen laat, hun studies hebben voortgezet, hebben zich bij de commissies vervoegd.

6 september 1918

Havre, 5 september. In verband met de strijd tegen het alcoholisme zal de Belgische regering dezer dagen een commissie samenstellen tot het bestuderen van de maatregelen nopens de regeling van de vervaardiging van alcohol, alsmede van het vraagstuk der eventuele schadeloosstellingen, die aan producenten en verkopers van alcohol moeten worden uitgekeerd. De commissie zal eveneens naar middelen zoeken om de vervaardiging van alcohol voor de industrie uit te breiden.

Havre, 6 september. De ministerraad is bijeengekomen onder voorzitterschap van Cooreman. Na de diplomatieke en militaire toestand nagegaan te hebben, hield men zich bezig met de

ravitallering der bezette streken. Daarna besprak men de toestand van de vrijwilligers in het leger en het arbeidsstelsel in de militaire inrichtingen.

7 september 1918

Verzending van levensmiddelen naar Brussel.

Geachte redactie,

Is het niet te veel van u geëist, onder de rubriek "ingezonden stukken" een ernstig woord van protest te doen horen tegen de wijze, waarop de verzending der colli's levensmiddelen plaats heeft, welke ons maandelijks als Nederlanders door het daarvoor gevormde comité toegezonden worden.

Meerdere malen reeds was de inhoud van deze colli's op hoogst bedenkelijke wijze beschadigd (men denke aan de boterzendingen, welke deels gesmolten aankwamen). De laatste zending gaat nu echter de perken te buiten, daar de inhoud van het grootste gedeelte der colli's, tenminste wat de kaas betreft, totaal bedorven is en ongeschikt om als menselijk voedsel te worden gebruikt!

Mijns inziens zijn hier twee dingen mogelijk: of de kaas is onoordeelkundig ingekocht (ofwel verpakt), of er worden absoluut minderwaardige kaassoorten ingekocht, welke voor export totaal ongeschikt zijn! Dit toch (namelijk het ontvangene) is niet de alom in het buitenland bekende en bij uitstek voor bewaren zo geschikte Hollandse kaas. Om kort te gaan, het is een formele schande, dat wij uit het kaaslandje niet een fatsoenlijk stukje kaas kunnen krijgen, wellicht het meest welkome product, dat de ons toegezonden pakketten bevatten.

Het is werkelijk dringend noodzakelijk, dat er veranderingen komen. Teveel Nederlands lijden hier onder een toestand, welke tot schande strekt in deze droeve tijden. Tevens moet men ons vooruitbetaald geld toch beter kunnen besteden, maar niet verknoeien. Een handelsfirma, welke zulke praktijken zou bezigen, zou snel met krasse uitdrukkingen als een zaak van niet de minst eerlijk opvatting doorgaan.

Hopende, dat u door plaatsing van deze regels ertoe zal willen bijdragen, deze schandelijke toestanden te verbeteren, tekent uit veler naam,

uw dienstwillige dienaar,

A. Muller,

Lid van de Nederlandse kamer van koophandel te Brussel.

9 september 1918

De Belgische ministerraad heeft besloten, dat er een medaille zal worden ingesteld ter herinnering aan de slag van de IJzer. Ze zal worden uitgereikt aan de Belgische en geallieerde soldaten, die er aan hebben deelgenomen.

Kardinaal Mercier.

De Académie des Sciences morales et politiques heeft kardinaal Mercier, de aartsbisschop van Mechelen, tot lid benoemd. In de brief, waarin Mercier het Frans instituut voor de onderscheiding bedankt, zegt hij, naar onze correspondent te Havre meldt, onder meer, dat hij zeer trots is op zijn nieuwe titel, daar deze komt van de intellectuele elite van een bevriende natie, waarvan de Belgen vurig de dapperheid, de cultus van de eer en de belangeloosheid

bewonderen. Het bewijs van waardering, dat mij toegekend is, is voor mijn landgenoten een beloning en een aanmoediging. Ze zijn zich bewust de eer verdiend hebben, die mij ten deel valt en ik heb dan ook het gevoel, dat ik hun dankbaarheid uit wanneer ik de mijne uitspreek.

10 september 1918

De oppermaarschalk van het Belgisch koninklijk huis, graaf de Mérode, is, naar aan de Duitse bladen wordt gemeld, in Brussel voortdurend met het toezicht en het beheer over de koninklijke paleizen te Brussel en Laken belast geweest. Bovendien zijn de bedienden van het koninklijk hof in de paleizen aanwezig. De berichten in de Engelse pers dat de door de Duitsers uit deze paleizen weggehaalde voorwerpen in Nederland zouden zijn verkocht, worden onwaar genoemd, daar graaf de Mérode persoonlijk heeft verklaard dat alle meubelen en voorwerpen zich nog in de paleizen bevinden.

Onze correspondent te Havre meldt, dat de stad Germantown in Kansas van de Amerikaanse regering vergunning gekregen heeft haar naam te veranderen in Mercier, als blijc van hulde jegens de aartsbisschop van Mechelen, kardinaal Mercier.

11 september 1918

Kunstwerken uit België.

Men deelt ons mede:

De tegenspraak van de Duitse bladen als zouden geen kunstwerken weggenomen zijn bij de koninklijke paleizen te Brussel – men zie N. R. C. van gisterenochtend – bedoelt het bericht van de correspondent van de Daily Express te Amsterdam, dat onder meer sprak van het in

Holland te koop aanbieden van een grote bibliotheek versierd met de borstbeelden van drie Belgische koningen en die kort voor het uitbreken van de oorlog door koning Albert besteld werd.

Omtrent het in de neutrale landen te koop stellen van meubelen en kunstvoorwerpen heeft het Morgenbladet van Christiania, in zijn nummers van 7 en 8 mei laatstleden, mededeling gegeven onder de handtekeningen van Ch. Kaarbøe en van het lid van de Storting, Olaf Amundsen. Kaarbøe schrijft hierover: "De handel (in meubels uit het Belgische en Fransen bezette gebied) is zo bloeiend, omdat de kostprijs alle concurrentie trotseert en de "Lieferungsfähigkeit" alles te boven gaat wat de meubelnijverheid, althans in Noorwegen, vermag. De "Speditionen und Lagerhaus A. G." te Aken en een groot aantal andere oude en nieuwe firma's (zie bovenstaande advertentie verschenen in de Kölnische Zeitung van 6 maart 1915) geven inlichtingen en schattingen betreffende het vervoeren van meubels uit Belgische steden naar Duitsland en Oostenrijk-Hongarije". Hij geeft dan verder zijn bevindingen op, waaruit hem mocht blijken, dat de meubels, die men hem te koop aanbood, niet van een erkende afkomst waren.

Ook in Zwitserland worden kunstvoorwerpen te koop aangeboden, afkomstig uit België, doch daar onder de dekmantel van liefdadigheid. Een agent bood te Zürich een lot van voorwerpen en voor niet minder dan 30.000.000 F. De schilderijen daaronder, beweerde hij, waren in Zwitserland gebracht door Belgische vluchtelingen, behorende tot de rijkste families van Brussel en andere Belgische steden, en die nu in nood verkeerden ... Hierbij mag overwogen worden dat geen Belgische vluchteling in staat was meer dan het hoogstnoodzakelijke naar het buitenland mee te nemen.

Bij deze gelegenheid kan even herinnerd worden aan het geval van de ontdekking van een Rembrandt te Kortrijk. Daarentrent

verschenen in de Graphische Künste van Wenen, onder de handtekening van de bekende historicus Gustav Glück: "Een zeer buitengewone vondst heeft de kunstschat van Wenen verrijkt. Het gaat om niets minder dan een nieuwe Rembrandt, een bewonderenswaardig portret van de moeder van de kunstenaar. Een Pruisische reserveofficier heeft toevallig dit werk ontdekt in een huis te Kortrijk in België. Hij nam het mee naar Duitsland. Het doek is aangekocht door een groot kunsthandelaar te München en is nu overgegaan in de collectie van een van onze meest verlichte liefhebbers, Oscar Bondy. Men kende een half dozijn copies van deze Rembrandt, die beschouwd werd als verloren. Men moet zich gelukkig achten over de omstandigheden, die toelieten de hand te leggen op het origineel.

12 september 1918

Havre, 11 september. De economische raad zal binnenkort beraadslagen over het wetsontwerp nopens het herstel van de schade, door de oorlog veroorzaakt en het instellen van een Belgisch wisselbureau.

13 september 1918

Kunstwerken uit België.

Naar aanleiding van het bericht, dat onder deze titel in ons avondblad van woensdag is opgenomen, schrijft men ons:

in de zomer van 1915 hingen in het café Riche te Amersfoort, waarvan de eigenaar Duitse relaties had, schilderstukken, die de sporen droegen uit de lijsten gesneden en vervoerd te zijn op andere wijze dan met kunstwerken gewoonte is.

De restaurateur vertelde mij op mijn vraag, hoe hij aan die stukken kwam, het volgende: de schilderijen waren het eigendom geweest van bewoners van kastelen in Noord-Frankrijk. Met de komst van het Duitse leger waren deze gevlucht en hadden in allerijl de doeken uit de lijsten gesneden en meegenomen. Via Engeland waren ze naar Nederland gezonden door de eigenaars, die ze uit geldgebrek moesten verkopen ... Commentaar overbodig.

Ook schijnt het, dat de bibliotheken in het bezette gebied geplunderd zijn. Wanneer men de catalogi van de in Duitsland in de laatste jaren gehouden boekenveilingen eens naging, zou men misschien interessante bijzonderheden vindt. Zo is er vorig jaar (naar ik meen te Berlijn), een veiling gehouden van een reusachtige aantal incunabelen, naar het heette allemaal dubbels uit Duitse bibliotheken. Één daarvan, aangekocht voor een universiteitsbibliotheek hier te lande, werd me door een beambte getoond met de opmerking: "Het ziet er nogal Leuvens uit, vindt u niet?" Het was een boek, dat blijkens een 16e eeuwse aantekening op het schutblad, toen thuishoorde in een boekerij (ik meen van het domkapittel) de Atrecht.

15 september 1918

De ministerraad heeft zich heden bezig gehouden met de in Nederland geïnterneerde Belgen, met de wijzigingen in het militair wetboek voor strafrecht en met de levensmiddelenvoorziening in bezet België.

Op het land (Karel Van de Woestijne).

Het boerenprobleem

Brussel, 26 augustus.

In drie vorige brieven heb ik geprobeerd, u in te lichten over de tegenwoordige toestand op het land, in de omstreken van Brussel, toestand die, naar ik voor u als voor mij hoop, ongeveer dezelfde is in gans bezet België. (In het onbezette gebied is hij, naar ik weet, anders; persoonlijke constateringën zijn daar echter onmogelijk, zodat ik u alle inlichtingen onthoud, zelfs diegene uit de beste bron gevloed.)

Ge kunt het er dus voor houden, te weten hoe het gaat en staat in het westen van de provincie Brabant, streek waar ik te uwen behoeve mijn tijdelijke tent heb opgeslagen. Wel neen, ge vergist u: ge weet het niet. Of beter: ge weet het maar half. Het is te zeggen, dat ge het weliswaar weet van kwantitatief veel meer dan de helft der aldaar verblijvende bevolking, maar niet van wat kwalitatief op zijn minst de helft van die bevolking uitmaakt. Om het enigszins duidelijker uit te drukken: ge kent ongeveer de levenswijze van het plattelandse plebs; maar van de boeren, de grotere landbouwers, de inboorlingen, die grond bezitten en nog wat beesten op stal hebben staan, weet ge niets of zo goed als niets, en dit door mijn eigen schuld.

Welke schuld ik bij deze goed wil maken.

Eén ding kunt ge reeds hebben vernomen: de Boer, met een hoofdletter, is in het tegenwoordige België wat men in de Bijbel de zondebok noemt. Als wij het hier niet meer hebben gelijk vóór de oorlog, dan is het de schuld van de Boer. De Stedeling vergaat van gebrek: de Boer “zwelgt in genuchten”, gelijk wijlen Theodoor van Rijswijck het eens uitdrukte; zo wij, ik bedoel zo goed als geheel het land, “krimpen van verzuchten”, dan ligt het aan niets dan aan zijn onmenselijke schraapzucht, aan zijn harteloze gierigheid.

Er zijn trouwens feiten die bewijzen, dat de Boer inderdaad floreert. Het jaarverslag voor 1915 reeds, van de Belgische Boerenbond, wijst

op het feit dat in de spaarkas van deze Bond zeven miljoen meer dan het vorige jaar werd gestort. Het verslag gaf weliswaar als reden daarvan aan, de onmogelijkheid om meststoffen aan te kopen, waaruit dan gedwongen sparen volgde. Zeven miljoen is echter een zeer grote som, - veel meer dan voor mest placht gebruikt te worden. Dit gebeurde, ik herhaal het, anderhalf jaar na de oorlogsverklaring; thans zijn wij in het vijfde jaar helaas, en ... de landbouwproducten worden duurder en duurder. Ik kan u enige prijzen geven van vóór een goede maand (ze zijn, tengevolge van wat weet ik niet, enigszins gedaald): een goede koe ging van acht tot negen duizend frank; een volwassen zwijn gold zes à zeven duizend idem; een schaap, dat pas gelammerd had, werd voor duizend frank verkocht en het lam zelf, een paar maand oud, drie à vierhonderd; geiten waren nauwelijks goedkoper; terwijl ik een kalf, dat juist twee uur oud was, vijfhonderd francs heb zien afslaan. Wat landbouwgewassen betreft: tot voor een paar weken gingen de aardappelen drie frank vijf en zeventig, en een kilo tarwe kost nog altijd vijf frank. Vruchten zijn er dit jaar niet: alleen wat appelen; maar ik weet een boomgaard van matige grootte, die voor het ogenblik vijftwintig duizend frank waard is (een kilo peren kost in stad tot twaalf frank, een kilo appelen een frank of vijf; de goedkoopste vruchten zijn voor het ogenblik druiven en tomaten).

Het zal u dan ook niet verwonderen, dat de Boer tegenwoordig met koffers vol marken zit. Hij zal u weliswaar vertellen dat hij dat tot vóór een goede maand geen brood in de schapraai had, en - dan zal hij nauwelijks liegen. Immers, de Boer, die grond bezit, wordt niet ondersteund: hij is integendeel gedwongen, een zeker gewicht aardappelen en koren per hectare af te staan voor de voeding van zijn landgenoten. Valt nu de oogst mee, dan kan hij doorgaans voort; valt hij, zoals verleden jaar, tegen, en wordt de Boer daarenboven bestolen - een oorlogsrisico waarmee af te rekenen valt! -, dan kan

het zeer gemakkelijk gebeuren dat de rijke landbouwer minder overhoudt dan wie het reglementair getal wekelijkse “grammen” meel krijgt van het voedingscomité. Daarbij komt, dat de woekerhandel terdege speculeert op de geldzucht van de landsman: tegen hoge prijzen is zelfs een hongerige maag niet bestand. En zo komt het dat op het einde van vorige winter sommige boeren geen boterham te veel hadden: wel integendeel; doch ... het geld met duizenden en duizenden ophoopten.

Dat het geld zo gemakkelijk gewonnen werd, bracht mee, dat er allerlei gewassen werden verbouwd, die niet, of in mindere mate, konden opgeëist worden. Ik vertelde u reeds van uitgestrekte partijen paardenbonen, van boekweit, van hennep, die men in geen vijftig jaar meer bij ons had gezien. Daar wordt de boer weer rijker op ... in geld. In feite echter.

Want de vraag is: wat doet de boer met al dat geld? Ik weet het wel: zijn dochters kopen kleren van duizend frank, en hij zelf schoenen van tweehonderd vijfenzeventig. Hij koopt juwelen; onlangs - ik weet het uit rechtstreekse bron - kwam een boerin in een zilverwinkel, wees een haar onbekend voorwerp aan. – “Wat is dat?”, vroeg ze. – “Een suikertang,” werd geantwoord. – “Wel,” bestelde zij met zelfvoldaanheid, “geef er mij een dozijn van!” ... Modistes die in de stad van honger stierven winnen thans op het land geld als slijk.

Maar op dit alles gaat de landbouw niet vooruit. Want ... ook voor de Boer is het vee duur: wil hij thans koeien kopen, hij betaalt geen cent minder dan de beenhouwer. Die koeien brengen voor het ogenblik heel wat op: een liter melk kost nog altijd niet veel minder dan één frank vijftig, een kilo boter niet veel minder dan veertig frank. Na de oorlog zal dit echter niet aldus blijven; het buitenlands vee zal geduchte concurrentie komen doen; zodat het kapitaal, thans in koeien en ossen gestoken, heel wat in waarde zal gezakt zijn.

Hetzelfde voor landerijen. Veel geld brengt veel kopers mee en land is voor de Boer steeds een geliefde belegging geweest: zo tracht hij al het beschikbare land te kopen, natuurlijk tegen schromelijk gestegen prijzen. De pachten zijn echter zo goed als dezelfde gebleven, zodat het bestede geld minder dan niets opbrengt, mocht de Boer zijn nieuwe grond willen verhuren. Het beste is dan voorlopig ook maar, het zelf te bebouwen. Aan de oorlog moet echter een einde komen; het lijdt geen twijfel, of ook dan worden op de gewassen maximumprijzen gesteld, die men zal weten te doen eerbiedigen beter dan tegenwoordig het geval kan zijn. Het normaliseren der prijzen zal dienen bewerkt en bevorderd op alle mogelijke wijzen. En wat de thans duur betaalde landerijen nog opbrengen zullen, zal ongetwijfeld nog heel wat minder zijn dan vóór de oorlog, toen de Boer met recht klaagde, dat de grond nauwelijks drie à vier ten honderd gaf.

Er is, om te sluiten, het volgende. Worden de omstandigheden weer normaal, dan wordt elke oorlogswinst belast: daar valt niet aan te twijfelen, en het is maar billijk ook. Welke oorlogswinst is nu duidelijker dan die van de Boer? Hem dan ook zal de belasting in de eerste plaats treffen.

Maar wij zagen anderdeels dat hij de eerste zal zijn, om de onder de oorlog gewonnen verrijking een uiterst gevoelige waardevermindering te zien ondergaan. Komt daar dan de belasting bij ...

- "De Boer zal 't betalen!", zei me onlangs een verstandig landbouwer ... die intussen onder de oorlog een klein miljoentje heeft gewonnen, en zucht als hij er aan denkt.

Die zucht is voorbarig, ik weet het. En trouwens: zelfs na depreciatie en belasting kan er van een miljoen nog een aardige duit overschieten.

Het is niettemin waar, dat van de enorme winsten van de Boer tegenwoordig wat al te hoog wordt opgegeven.

Al is het zeer zeker even waar, dat thans heel wat mensen al dat mooie geld naar de Boer zien gaan, terwijl zij zelf nauwelijks te eten hebben.

16 september 1918

Havre, 15 september. Roland, de opvolger van Hoover als directeur van het comité van de levensmiddelenvoorziening voor België, is, uit Engeland komend, door de minister-president ontvangen. Uit ontvangen inlichtingen blijkt, dat, zo de levensmiddelenvoorziening nog moeilijk is, men toch van de volgende maand af een aanmerkelijke verbetering mag verwachten. Roland vertrekt naar Parijs.

Aspecten (Karel Van de Woestijne)

Brussel, 24 augustus.

Dit is, op een paar na, de heetste dag van mijn leven. Het "paar na" verplaatst mij in het aangenaamste der gezelschappen: dat van een aantal Hollandse confrères die, een jaar of twee vóór de oorlog, hun koningin naar Brussel hadden begeleid. Het was in juni, en - de bladeren hingen geroosterd aan de bomen, of stapelden zich eronder op in dikke lagen. In deze hachelijke tijd zouden wij er onze matrassen of onze tabakspijpen mee vullen: toen was er nog wol in onze bedden, en rookten wij onbetwifelbare havannas. Weten de Hollandse vrienden het nog? Is in hun geheugen iets anders blijven

hangen dan de herinnering aan een corvee, die de hitte niet aangenerender maakte? Wat zouden wij, Brusselse journalisten, na ruim vier jaar oorlog, niet geven om onmiddellijk zo'n corveetje - een buitenkansje! - weer aan te mogen gaan! ...

Intussen is het vandaag even warm als toen. Het is twee uur in de namiddag: ik kom buiten; de vervaarlijke, de verstikkende droge wind slaat mij in 't gezicht; doe ik mijn mond open om een luchtje te scheppen, dan slik ik as en stof, beladen - ik voel het - met miljoenen Spaanse griepbacillen. Wanneer, zo niet nu (aldus redeneer ik), zal het de tijd zijn om ijsroom te genieten, die ijsroom dewelke, naar blijkt uit de talrijke gelegenheden waar men hem verkoopt, de geliefkoosde versnapering is geworden der Brusselaars? En waar geniet ik hem beter, ik vraag het u, dan, zes hoog, op het terras van het grote warenhuis in de Nieuwstraat, dat ik u verder niet noemen zal, maar dat vóór de oorlog familiair Tietz werd geheten? (De oorlog was trouwens geen twee dagen oud, twee dagen die lang genoeg waren om er een aantal ruiten van in te gooien, of het warenhuis liet luid verklaren dat het een Belgische firma was).

Ik ga binnen, en ineens komt al mijn Latijn mij te binnen. Quantum mutatus ab illo, immers! Wel is daar nog het huis, het ruime, schemerkoele huis; waar zijn echter de waren? - Komt er ooit nog eens een Hollands journalist naar België op inspectie, dan moet hij hier even binnen, ter vaststelling hoe het met onze handel staat. Dit is, nota bene, het magazijn waar nog het meeste kans bestaat, dat men vinden zal wat men zoekt. Zelfs bij het verlies van de dierbaarste illusies aangaande de echtheid van de gewenste waar: dan moest men toch zeker zijn, hier, zo niet elders dan hier, bruikbare ersatz ervan te zullen ontdekken. En wat ontdekt ge? Duttende winkeljuffrouwen, die, helaas, sedert uw laatste bezoek, vier jaar ouder en vier maal magerder zijn geworden. Laat dit u koud, dan zal echter uw hart bevroren in uw lijf bij het zicht van al hetgeen zij niet

meer verkopen. Ja, hier en daar is er nog wel een fonograafje, of wat goedkope Duitse literatuur. Een potlood is er nog wel te krijgen, en zelfs geroosterde lupinen, die ge als koffie zult slurpen. Er hangen nog wel een paar andere artikelen, die u bitter doen smalen, zo ze u niet doen walgen. Maar de overvloed van voorheen? “Super flumina Babylonis”, heeft men lust te zingen, terwijl men naar een wilgenhouten kapstok zoekt om er zijn harp aan op te hangen ...

Ter vergoeding wordt echter op een veeltalig plakkaat verkondigd, dat het terras van het huis - eigenlijk het dak ervan, een dertig meter ongeveer boven het gaanpad, - voor het publiek toegankelijk is, en dat een orkest er alle weemoed weert. - Een lift haalt mij trillend naar boven; een schok, die mij van mijn tenen tot mijn hoed doorvaart, kondigt de aankomst aan; ik betreed het oord der bestemming.

Een landschap van gewapend beton - wij zijn in oorlogstijd - ontrolt zich onder mijn ogen. Of liever, er ontrolt zich niemendal: dit is de verstarring voor de eeuwigheid, een verstarring in de rechtste der lijnen, van schoorstenen die roetdik roken, van dikmurige kazematten, die als gevangenisjes aandoen, van hardijzeren loverhuisjes zonder lover. Daar is een schraal tafeltje dat uw nadering afbedelt; een stoel, die gloeit als een marteltuig, ontvangt u; een kelner, die al te beleefd is om rechtzinnig te zijn, komt u met staalblauwe blikken in de ogen kijken. En ge bestelt, nietwaar, de ijsroom voor dewelke ge hier gekomen zijt.

Ge wacht op uw ijsroom, met het gevolg dat ge te beter de warmte voelt. Het panorama van Brussel ligt onder uw ogen te vergaan als smeltend lood. Enige kerktorens steken er uit op, alle zijden zwart, behalve één die wit flikkert. Vlak bij uw hand als het ware, recht zich naast u de Congreskolom als een reusachtige vulpen. Heel in de verte ziet ge bomenmassa's purperen en gelen. En boven dat alles vliegt

een libel, vurig als de zon zelf, en die gonst als een horzel, doordat ze een aëroplaan is.

Dit alles, ge voelt het eerst nu, hebt ge, door hier naar boven te komen, ver van u gebannen. Ge zijt de vereenzaming genaderd, en de angst slaat om uw hart dat ze wel definitief zou kunnen zijn. Stel u voor: die lift kon eens breken, en ge weet niet of er een trap is om weer beneden te komen. Gij ziet rondom u heen: heet wit staan daar de onvermurwbare schoorstenen. De kazematten zijn laag en breed; ze zijn van beton, dat geducht gewapend is; er zitten misschien moordenaars in.

Neen, er zit niets anders in dan het aangekondigd orkest. Dat orkest bestaat uit een doodzieke piano, een oude, verweduwde piano, die krankzinnig is geworden. Hoor, ze doet niets anders dan zingen, altijd maar razerig eentonig zingen, al de walsen die ge in uw leven gehoord hebt: de “valse bleue”, waarna de “valse rose”, gevolgd door de “valse mauve”. Ge ziet de pianiste niet; maar ge weet dat zij ongeveer drie frank vijftig daags wint, en dat ze hier uren aan één stuk al de noten, witte en zwarte, lange en korte, van die armzalig luchtige walsen aftokkelen moet.

't Ergste is, dat ge met die pianiste niet alleen zijt: geen middel haar, bij schaking, uit haar martelende kazemat te verlossen, haar tot haar moeder terug te voeren, haar met wat goud een eerzame toekomst te verzekeren, vrij van kommer en muziek. Zelfs dat is u niet gegund: behalve de kelner zijn hier soldaten, natuurlijk Duitse soldaten. Zij zijn met vakantie, auf Erholung, en doen hun best, het zich zo aangenaam mogelijk te maken. Ze slurpen, als gij, ijsroom, die zwemt in dikke glazekens, weldra lauw is als slappe thee, en één frank vijftig kost. Eén van die soldaten is er, die wel twee meter lang is, en het vierkant van het terras afstapt, of hij, als Peter Schlemihl, zijn

schaduw verloren had. Helaas, wie heeft hier zijn schaduw niet verloren?

Deze volzin laat mij niet meer los: “wie heeft er zijn schaduw niet verloren?” Ik vind er allerlei filosofische betekenissen aan. Ik zit er in vast weldra, als binnen het traliewerk dat dit terras omrastert. De zon weegt op mijn hoofd als lood. Om mij heen fladderen twee meisjes van lichte zeden. Een ander meisje, eveneens van lichte zeden, maar anders zwaar van lichaam, als een Romeinse matrone, gaat schuin over mij zitten. Haar elleboog leunt op haar knie, haar kin op haar hand. Ze kijkt de verten in, en ziet er ernstig uit. Ze zit midden in de schoorstenen en kazematten, midden in al die geometrisch rechthoekige blokken gewapend beton. Ze doet mij plots denken aan de Melancholia van Albrecht Dürer ...

Als daar tezelfdertijd een donderslag door de lucht kraakt. In minder tijd dan ik het hier neerschrijven kan, pakken wolken samen, pletsen grote druppels op het terras, dat voor het publiek toegankelijk is. Het publiek vlucht; ik ook. Goddank dat die oplossing kwam: ik zat hier zowaar tureluurs te worden.

Alleen de pianiste blijft, die een “valse mordorée” aanheft ...

17 september 1918

Havre, 16 september. De interministeriële commissie, die binnenkort door de minister voor economische aangelegenheden geïnstalleerd zal worden en zich bezig zal houden met de vraagstukken, die er door de demobilisatie van het Belgische leger na de vijandelikheden aan de orde zullen komen, zal die kwesties uit militair en economisch oogpunt onderzoeken: hoe zal de demobilisatie geschieden en hoe zullen de gedemobiliseerde soldaten weer in hun beroep terugkeren, enz.

18 september 1918

Havre, 17 september. Het Belgisch vorstelijk echtpaar heeft 5000 horloges besteld met zijn monogram in goud en versierd met de koninklijke kroon. Op elk horloge staat gegrift: herinnering aan de veldtocht 1914-1918. De kast der horloges is vervaardigd uit staal, dat afkomstig is van het Belgische 75 centimeterkanon, hetwelk sedert de aanvang van de oorlog werkzaam is en zal de namen Albert en Elisabeth bevatten.

De koning en de koningin zullen de horloges aan enige militairen overhandigen en ze vervolgens als prijs op militaire wedstrijden beschikbaar stellen.

Andere aspecten of utile dulci (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 30 augustus.

Wie zou op zijn neus staan kijken, indien hij met mij een wandelingetje ging ondernemen langs de Brusselse Kruidtuin of Jardin Botanique? Dat zou Lenôtre wezen, wijlen de aanlegger van de tuinen van Versailles, of zelfs, bij zijn ontstentenis, Louis van der Swaelmen, de welbekende "amateur de Jardins", zo het hem overkwam, zijn Hollandse ballingschap voor deze zijn geboortestad te verlaten.

Eigenlijk gezegd: het heeft zelfs mij verwonderd, - ik, die van alle reizen thuis ben sedert men mij alle reisgelegenheid heeft afgesneden. Wel had ik al heel wat zien gebeuren op dat gebied, tuinbouw in landbouw zien verkeren, het gras onzer squares en openbare wandelingen plaats zien ruimen voor peentjes en andere kropsalade. Het is zelfs nauwelijks een maand geleden, dat ik u de hangende tuinen van Brussel beschreef (of zijt ge dat reeds vergeten?) en dat wij thans, zo niet suikerbieten, dan toch

prinsessenboontjes telen op de zinken daken onzer woningen. Hier dient echter onmiddellijk aan toegevoegd: bij deze werden de “genres” steeds streng uiteengehouden; het was of tuinierderij, of moesteelt. Thans echter ...

Waarom ook niet? Er waren immers voorbeelden; voorbeelden die het voldoende was langs lijnen van geleidelijkheid te volgen en met enige toegeving aan de verbeelding te ontwikkelen, om tot het resultaat te komen dat ik u, bij gebrek aan voornoemde tuinarchitecten, uitnodig, met mij te komen bewonderen. Immers het is meer dan een eeuw geleden dat de ongelukkige Lodewijk de Zestiende zijn knoopsgat versierde met wat? met de bloem van de anders zo nuttige aardappelplant. En van kindsbeen af hebben wij immers allen mogen vaststellen dat het tere gebladerte van de asperge, die toch óók voor andere doeleinden in het bed werd gelegd, een keurig bestanddeel uitmaakt van de lieflijkste boeketten of bloemenschoven.

Wat men nu heeft gedaan is niet anders dan, op reuzenschaal en in volle grond, dit “precedent” te volgen, niet echter alleen met esthetische oogmerken, maar met bedoelingen die het nuttige aan het aangename willen paren. Ik zeg het onmiddellijk en zonder voorbehoud: het huwelijk, hoe dispaaraat ook in schijn, blijkt een gelukkig huwelijk te zijn. Wel mag men er geen kinderen uit verwachten; kinderloze huwelijken zijn echter niet per se heilloos, en ik ken er die ...

Doch ter zake, als ik u bidden mag. Laat ik u echter eerst vragen of ge u nog de theorie der complementaire kleuren herinnert. Ja? Wel, des te beter, want anders zou u zich moeilijk kunnen voorstellen welk een prachtig effect een parse rodekool maakt tussen twee heesters, teergele theerozen, of een rij neers groene salade tussen twee

bedden fel oranje Oost-Indische kers. Want dat juist wilde ik u vertellen; ik wilde u vertellen, dat ...

Laat ik ordelijk te werk gaan. Ge kent natuurlijk onze Kruidtuin, en zo ge hem niet kent, dan moet ge onmiddellijk na de oorlog komen kijken. Want het is een prachtig schouwspel. Stel u voor een stenen borstwering, heel de lengte langs van een boulevard. In de diepte liggen de tuinen: links een Engelse tuin met bergen en dalen, vijvers en rotswerk, waar vooral de bomen prachtig zijn; in het midden een miniatuur Frans park, blanke kiezelpaadjes om een fonteintje en daaromheen de sierlijke tekening der bowlinggreens en der bloembedden; rechts eindelijk, een proef- en studietuin - want heel de inrichting is een toevoegsel der universiteit -, echter met de meeste gratie aangelegd. En om dat alles heen ruime perken vol sierplanten, vol bloemen, systematisch wel, maar desniettemin kunstig verdeeld. Dit alles is maar een voorplan; op het tweede plan is een ronde broeikas voor de waterplanten, en achteraan is het, in de hoogte gebouwd, een complex van glazen gebouwen, waar onze tropische flora ten toon staat, en waar ook leeszalen zijn. Het geheel is één pracht: onder de goudwemelende hemel is thans de bloei der rozen en der dahlia's een genot, waarvan ik de weemoed niet zal verzwijgen; daar is aan schoonheid teveel voor onze treurige tijden, dan dat het ons niet enigszins angstig maken zou (wie mij in deze gevoelens niet volgen wil, kan zich gerust onthouden) ...

Intussen heeft men voor die melancholie een afleiding, een waarlijk grappige afleiding gevonden: overal waar de esthetica het toeliet, heeft men de versiering bij middel van voedingsplanten aangebracht. De aanblik is op het eerste ogenblik verrassend, en doet barok aan: die kolen midden in de schoonste rozen, - het is als een heiligschennis. Wie echter alleen ogen heeft moet bekennen dat het mooi is, en wie niets heeft dan een maag ...: kolen zijn zó groot, en

rozen zó klein, dat men de tweede licht voor de eerste vergeet. En dan: is er niet de goede, de voedzame bedoeling?

Lenôtre en van der Swaelmen zullen misschien vinden dat het niet zuiver in de leer is. Doch wat, in deze tijd, is nog zuiver in de leer, tenzij, misschien, het vernietigen van mensenlevens. Hier wordt naar het tegendeel gestreefd: op schone wijze verzekert men ons het bestaan. Het is de elegantste oplossing die ik voor het moeilijke voedingsprobleem van zevenhonderd vijftig duizend Brusselaars, vermeerderd met al hun gasten, te zien kreeg. En dat het zijn persoonlijke eigenaardigheid heeft, is dat niet uiterst modern?

2 september.

Utile dulci ...

Ik zeg het maar onmiddellijk: de Horatiaanse aanhaling krijgt hier de toon van een nogal macaber grapje. Wie echter, met een greintje praktische zin bedeed is, zou durven ontkennen dat hier in alle werkelijkheid het aangename met het nuttige verenigd werd? Wij staan er nog een beetje vreemd voor, hebben nog een tijd van aanpassing door te maken vóór wij volop waarderen kunnen. Trouwens, het oordeel der voornaamste belanghebbenden kennen wij niet; wij komen er alvast niet achter dan als wijzelf in dat belang deelachtig zullen zijn geworden, en ... dan zullen wij er onze opinie over verzwijgen. Misschien is het ook tegen die tijd allang vervangen door de uitvinding van een vriend van mij uit de studentenjaren, een geniale kerel, die het helaas niet verder heeft gebracht dan tot schenker in een bar, een soort Ganymedes van moderne godinnen, die trouwens zijn talenten ten hoogste appreciëren ...

Die uitvinding, waar geen brevet op genomen werd, heet: de auto-crematorioliwkagen. Die naam zegt u genoeg waar het om gaat. Zijt

ge dood, dan wordt uw lijk gestopt in de haard van een soort locomobiel, en wordt er op de zindelijkste wijze in opgebrand. De warmte, die ge aldus ontwikkelt - voor het laatst, helaas! - brengt het water aan het koken van de ketel, die als het ware de natuurlijke voortzetting van voormelde haard is. Dat kokend water ontwikkelt op zijn beurt stoom, welke ... Het overige hebt ge reeds begrepen: door eigen drijfkracht wordt ge naar het columbarium of het kerkhof uwer keuze gebracht. Deze ultieme daad is trouwens hoogst moreel: ze spaart een hoop moeite aan een aantal medeschepselen, als daar zijn de zo zeldzaam wordende zwarte lijkkoetspaarden, de daarbij horende automedoon, de lijkdragers, enz. Zijt ge corpulent genoeg, dan slaagt ge er zelfs in, misschien, uw familieleden achter u aan mee te slepen, en bespaart aldus het vertier van rijtuigen. – Welnu ...

Welnu, zo ver zijn we in Brussel nog niet. Wij zijn zelfs feitelijk nog niet verder dan het gebrek aan behoorlijke en betrouwbare doodwagenrossen, waar wij daareven de zeldzaamheid van betreurden. Daarentegen hebben wij echter trams. Wij hebben heel goede trams, die u in niet veel meer dan een goed half uur naar de best ingerichte van onze begraafplaatsen brengen, - zelfs als ge dood zijt.

Want dat is de noviteit: één van die tramwagens is in een stemmig zwarte, een uiterst deftig uitziende, een ruime en gemakkelijke lijkkoets herschapsen. Er is zelfs plaats, naar men mij heeft verzekerd (ik zelf heb het nog niet gezien, laat staan ondervonden), voor meer dan één lijk, dit ten behoeve van mensen die helaas tot besparingen gedwongen zijn (de tijden zijn slecht). Wat gebeurt nu? Hetgeen ge reeds geraden hebt. Bedoelde tramlijkwagen wordt aan een gewone motortramwagen gespannen, en ... daar gaat hij! ...

Ge zegt dat ge het systeem oneerbiedig vindt? Eerlijk gezegd: was ik een dode, het zou mij niet kunnen schelen!

En wat doet uw opinie dan nog ter zake?...

20 september 1918

Société Générale de Belgique.

Naar de Brusselse correspondent van de Frankfurter Zeitung uit betrouwbare bron verneemt, koestert de directie van de Société Générale de Belgique het plan het eigen kapitaal met ongeveer 110.000.000 F te verhogen, hetgeen neerkomt op een verdubbeling van het kapitaal plus reserves.

De uitbreiding zou op deze wijze geschieden, dat naast de thans bestaande 30.000 kapitaals aandelen, waarvan de nominale waarde tegen 500 gulden per stuk in het vervolg 1000 gulden per stuk zou luiden, nog 31.000 aandelen tegen 1000 gulden zullen worden uitgegeven, benevens de 31.000 reserveaandelen zonder nominaal bedrag, tegen een koers van 2500 gulden.

De tegenwoordige aandeelhouders krijgen aldus een waardevolle claim. De koers der reserveaandelen is op het moment 7000 frank.

De kapitaalsuitbreiding zou het eigen kapitaal in betere verhouding brengen tot de vreemde gelden. Bovendien schijnt het ook de bedoeling te zijn voorbereidende maatregelen te treffen om een leidende plaats in te nemen bij de wederopbouw van België.

21 september 1918

Uit het land van Luik.

Men meldt ons:

De laatste tijd werden de omstreken van Luik, vooral de streken, waar graan, aardappelen en veldvruchten verbouwd werden,

onveilig gemaakt door bandieten, die zich niet ontzagen, de te velde staande granen over een grote uitgestrektheid af te snijden, de aardappelen en wat er meer van hun gading was te stelen. Om aan al die stroperijen een einde te maken, heeft de Belgische overheid, daartoe gemachtigd door de Duitse autoriteiten, een nachtdienst in het leven geroepen, waartoe alle valide mannen van 18 tot 60 jaar zijn opgevorderd en waaraan zich niemand mag onttrekken. Bij verhindering moet een plaatsvervanger aangewezen worden.

Uit alle rangen en standen komen ze 's avonds in een aangewezen verzamellokaal bijeen. Vooral bij slecht weer op de meest zonderlinge wijze uitgedost, gaan ze bij groepjes van twee de ronde doen. Ze zijn dan voorzien van een fluitje en een elektrische zaklantaarn en gewapend met een stok of een geïmproviseerd verdedigingsmiddel (want wapens mogen ze niet dragen) en in de zak hebben ze een vrijgeleide van de Duitse overheid, waarop de Duitse patrouilles, nadat het wachtwoord gegeven is, hen moeten laten doorgaan. Na 2 uur wacht verschijnen ze weer in het verzamellokaal, waar de ketel met soep op het vuur staat en waaruit ieder, zowel de dokter en de notaris als de mijnwerker een kom opgeschept krijgt. Daarna zetten de patrouilles hun nachtelijke wandeling weer voort. Deze nachtveiligheidsdienst, waar arm en rijk aan meewerken, heeft reeds voor een groot deel een einde gemaakt aan het stelen van andermans eigendom.

22 september 1918

Société générale de Belgique.

In ons berichtje omtrent de kapitaalsuitbreiding der Société générale de Belgique is enige malen gulden gezet, waar frank moest staan. De alinea waarin deze onjuiste aanduiding voorkomt, laten wij hier verbeterd volgen:

"De uitbreiding zal op deze wijze geschieden, dat naast de thans bestaande 30.000 kapitaals aandelen, waarvan de nominale waarde tegen 500 frank per stuk in het vervolg 1000 F zal luiden, nog 31.000 aandelen tegen 1000 F zullen worden uitgegeven, tevens 31.000 reserveaandelen zonder nominaal bedrag, tegen een koers van 2500 F."

23 september 1918

Havre, 22 september. Ingevolge een koninklijk besluit hebben de reserveofficieren, officieren, die uit de dienst zijn gegaan en oud-onderofficieren, die verklaren of van wie erkend is, dat ze niet in het veldleger kunnen dienen uit hoofde van oorzaken, die niet voortvloeien uit de dienst aan het front, op voorstel van de minister van oorlog, ophouden tot het reservekader te behoren. Ze kunnen voor de duur van de oorlog in dienst gehouden worden in kwaliteit van aanvullingsofficier.

25 september 1918

Parijs, 24 september. De Nationale Belgische Vereniging voor het herstel der oorlogsschade, alsmede afgevaardigden van de Nationale Bond van Belgen te Londen, hebben te Parijs vergaderd om te beraadslagen over het afzonderlijk vredesaanbod, hetwelk aan de Belgische regering is gedaan. Ze hebben een motie aangenomen, waarin ze de Belgische regering aansporen ieder aanbod tot een afzonderlijke vrede krachtig af te wijzen en met kracht op te komen voor het recht van België op een volledige schadeloosstelling voor alle geleden schade en geen enkele concessie of transactie toe te laten over dit rechtsbeginsel.

28 september 1918

Havre, 27 september. De ministerraad heeft heden onder leiding van Carton de Wiart vergaderd ter behandeling van de buitenlandse politiek, de militaire toestand, de militaire inrichtingen, de arbeidsvoorwaarden, de gezondheidstoestand en de bevoorrading van België na de oorlog. Ten aanzien van laatstgenoemd punt is besloten een bijzondere commissie in te stellen, waarin alle betrokken departementen vertegenwoordigd zullen zijn en dat zal samenwerken met de thans bestaande organisatie: de reliefcommissie, die haar werk zal voortzetten zolang de omstandigheden zulks vereisen. Binnen twee maanden zal de nieuw ingestelde commissie rapport uitbrengen over de verwezenlijking van de voorgenomen maatregelen.

Het Comptoir National de Belgique zal zich met de bevoorrading van de nijverheid belasten.

5 oktober 1918

Huurovereenkomsten in België.

(Officieel). Het ministerie van buitenlandse zaken deelt het navolgende mede:

In verband met de lange duur van de oorlog heeft in april jongstleden de toenmalige minister van buitenlandse zaken de heer mr. M. Mendels, advocaat te Amsterdam, uitgenodigd een onderzoek in België in te stellen nopens de werking der huurovereenkomsten, in de aanvang van de oorlog met de steun de Nederlandse regering tot stand gekomen tussen Nederlanders, die België hadden verlaten zonder orde op hun zaken te kunnen stellen en de verhuurders van hun woningen daar.

Mr. Mendels heeft zich bereid verklaard deze opdracht te aanvaarden en zal, aangezien thans door de Duitse regering de

nodige vergunning tot zijn komst in België is verlengd, zich binnen enkele dagen naar België begeven.

8 oktober 1918

Havre, 7 oktober. Officieel. De Belgische regering is sedert enige weken in bespreking met de regeringen van de geallieerden over de maatregelen, welke de methode van stelselmatige plundering en vernieling door de vijand op het gebied waar hij gedwongen wordt om terug te trekken, voorschrijven.

België is gedurende het begin van deze langdurige oorlog aan de ergste vergrijpen der Duitse leger blootgesteld geweest; op het ogenblik, waarop de nieuwe Duitse rijkskanselier uiting geeft aan zijn bezorgdheid voor het geluk der volkeren en aan de wil om te arbeiden voor de bevrijding van de mensheid, verneemt de Belgische regering nieuwe weerklank van buitensporigheden, waaraan het Duitse leger zich in bezet België schuldig maakt. Van de kust tot Brugge is de mannelijke bevolking van 15 tot 45 jaar aan haar haardsteden ontrukkt, aan de meest ruwe behandeling onderworpen en tot dwangarbeid voor militaire doeleinden van de vijand gedwongen. Een kreet van wraak zou uit de gehele wereld opstijgen, indien de Duitse legers, op het ogenblik dat ze de Belgische bodem verlaten, de uitspattingen, welke hun inval hebben gekenmerkt, met verdubbelde wreedheid zouden hernieuwen en indien zij er toe over zouden gaan de ruïne van het Belgische land door plundering, brand en door massadeportaties te voltooien.

Een correspondent van De Grondwet heeft van een Belg die pas uit zijn land kwam, het volgende vernomen:

"Duitsers en Vlamingen zegde hij, zijn heel goed op de hoogte van hetgeen er thans aan het front spookt; alle nieuwtjes werden hun

elke dag langs de kustplaatsen door de Engelse vliegers gebracht, die de hopeloze toestand van de fröhliche Kriegsmenschen in honderdduizenden exemplaren uit de lucht lieten regenen. De Duitsers was er kapot van, zegde hij, en waren reeds dagen geleden begonnen om alle materialen ver van de kust naar het binnenland en vooral binnen de vesting Antwerpen te vervoeren. De ijzeren wegen waren dag en nacht overstromd met goederen- en militaire treinen om alles wat maar bruikbaar is naar Antwerpen en verder te vervoeren. Zelfs grote en belangrijke militaire werken langs de kust, worden ontruimd. Het is een publiek geheim dat al de vestingwerken en redoutes rond Antwerpen enorm versterkt worden en met eigen ogen had hij aanschouwd hoe met koortsachtige ijver duizenden arbeiders gerekwireerd worden om verschansingen aan te leggen langs de Durme, de Schelde boven Dendermonde, de Rupel en het Zennekanaal".

9 oktober 1918

Nederlandse kinderen uit Brussel.

Onze correspondent schrijft uit Brussel op vijf dezer:

Morgenochtend om 5 uur vertrekken van hier 158 Nederlandse kinderen uit Brussel voor een verblijf van vier weken naar Egmond aan Zee, waar ze in het huis Zwartendijk, de bekende vakantiekolonie, worden ondergebracht.

De kinderen, jongens en meisjes van 5 tot 12 jaar oud, zijn aangewezen door het bestuur van de Nederlandse vereniging van weldadigheid hier ter stede, welke deze gehele vakantiereis organiseert en bekostigt. Drie bestuursleden, de voorzitter, de heer Hugo Andriessse, en de heren H. N. Janes en jhr. V. N. de Sturler zullen de kinderen naar hun plaats van bestemming begeleiden, daarbij

vanaf Roosendaal geholpen door drie pleegzusters uit het vakantiehuis te Egmond.

Wat de mondkost voor deze lange reis betreft, heeft de vereniging op de liefderijke medewerking mogen rekenen van onze landgenoot, de heer Hildesheim, directeur van de melkinrichting Hollandia hier, die 80 liter volle melk ter beschikking stelde, en van de directie der bakkerij La Panification, die gratis koeken heeft gebakken, zodat het de kleinen aan niets zal ontbreken op deze reis, welke alleen tot Roosendaal reeds 7 uur in beslag neemt. In laatstgenoemde plaats zal het daar gevestigde comité, evenals het vorig jaar, voor versnaperingen zorgen. Wat de kleding aangaat, heeft het bestuur der weldadigheid het voornemen de kinderen in Egmond geheel in het nieuw te steken.

We mogen het bestuur met zijn plan van harte gelukwensen, wanneer we terugdenken aan het succes dat het vorig jaar bereikt werd, toen door dezelfde vereniging ook een paar honderd jeugdige landgenoten naar België te Egmond opnieuw krachten gingen opdoen en de meesten, na vier weken, 3 tot 5 kg dikker terugkwamen.

Zeep (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 14 september.

Onder het vele beklemmende en verbitterende dat de oorlog ons bezorgt, is het gevoel, hoe relatief de menselijke waardigheid en het menselijk geweten zijn, zeker het schrijnendste en het brutaalste. Zeker, ook vóór de cataclysmen behoefde men waarlijk geen ongeneeslijk pessimist te wezen om het bestaan van een algemeen gangbare moraal te betwijfelen. Maar wat de beschaving ons dan toch had geleerd: een zekere schaamte om wat men aan al te lelijks

aan ons mocht ontdekken. Men vergeeft het een melaatse moeilijk, dat hij onsmakelijke wonden vertoont: het besef daarvan was reeds voldoende om de eigen zedelijke lepra zorgvuldig te omsluieren. Aangenomen dat heel ons maatschappelijk leven een conventionele leugen is, bleef daar toch dat men nog steeds het goede pleegt te belonen en het kwade te straffen: het volstond, dat het kwade zich placht in de kleren van het goede te steken, en, al verkeerde daardoor nog geenszins zijn kwade aard, iedereen bevond er zich best bij, om dezelfde reden, die een verborgen gevaar tot een half gevaar vermindert.

Verre van mij de gedachte, hier een apologie te schrijven van zulke schijnheiligheid, - hoe ze dan ook het gemeenschapsleven draaglijk maakt, wat haar dan ook reden geeft tot bestaan. Waar ze echter verdwijnt om plaats te maken voor de absolute amoraliteit in al haar joviale afschuwelijkheid, dan gaat men haast om de leugen roepen als om een bescherming. Het is het gevoel dat thans, in een stad als Brussel, domineert bij elk wie nog hechten blijft aan de eigen eerlijkheid en aan de ongereptheid daarvan: een illusie, zullen thans meer dan ooit sommige cynici menen, maar dan toch een reddende illusie, en die ons de voor het ogenblik enig mogelijke vrede schenkt, de vrede met onszelf.

Ik waag mij hier niet op de gangpaden der politiek. Ik wil het zelfs niet hebben over wat men doorgaans "de openbare zedelijkheid" noemt, al neemt de prostitutie te Brussel toe in een mate, die alle statistiek trotseert. Ik zal alleen spreken van de gewone maatschappelijke verhoudingen, van ons dagelijks sociaal leven, dat een dagelijks sociaal lijden is geworden niet alleen voor wie met ondergang wordt bedreigd - en zij zijn velen! - maar evenzeer voor wie, zelfs zeer koelbloedig en zo onpartijdig mogelijk, de ommekeer vaststelt die onze zeden aan het ondergaan zijn.

Die maatschappelijke verhoudingen, gelijk ze te Brussel waren vóór de oorlog: men kent ze. Een drievoudige aristocratie stond er tegenover een drievoudige burgerij, zonder dat er van strijd tussen kapitaal en arbeid sprake kon zijn. Erfelijke adel, geldadel, geestelijke adel, zij vonden hun weerslag in ambtenaarswereld, winkelburgerij en kleinburgerij, in welke laatste de beste werklied, die in een stad als Brussel een aardig loon verdienen, konden begrepen worden. Een echte werkmansstand is er wel: hij is echter niet te vergelijken met die uit de Belgische nijverheidscentra, en heeft er maatschappelijk veel minder belang.

Bij zulke verhoudingen nu speelde het geld een geringe rol. Het aanzien - hier kwam het op aan - werd niet gemeten naar het fortuin. Ik moet hier, tot mijn spijt, de geestesadel uitschakelen: een artiest werd in België niet algemeen geacht, dan nadat hij veel geld had verdiend; daar dit alleen voor plastische kunstenaars en enkele muziekvirtuozen mogelijk is, zijn letterkundigen hier geheel bij uitgesloten; sedert 1830 zijn daar niet meer dan een vijftal uitzonderingen op, waaronder één enkele Vlaamse. Al verhaast ik mij hier aan toe te voegen, dat vlak vóór de oorlog ook in deze verandering en verbetering merkbaar scheen. Buiten bedoelde geestesadel is daar echter de ambtenaarsstand, en die genoot wel aanzien, al werden bij ons de ambtenaren zeer slecht betaald en al kan iedereen er het brengen tot directeur-generaal in een ministerie, - mits geduld en steun, natuurlijk. Hoe democratisch dan ook het stelsel zij, blijft in België een hoger ambtenaar steeds beschouwd als iemand van een hogere rang dan bv. de rijkste der winkeliers, zoals een totaal geruïneerde edelman het er wint op een fabrikant, al zwom deze in miljoenen. Dit gold vooral voor de hoofdstad: al is het standsgevoel hier veel geringer dan in Holland, het blijft scherp genoeg om de mensen uiteen te houden, en dit niet alleen vanwege het geld, dat zij verdienen of bezitten.

Aldus, zoals ik zei, vóór de oorlog.

En nu?

Het valt op te merken, dat de levensstandaard zo verbijsterend hoog is gestegen, dat velen aan het geld niet de minste waarde meer hechten. Een klein gezin kan tegenwoordig niet meer leven, alle mogelijke zuinigheid in acht genomen, beneden de duizend frank in de maand. Nu zult gij mij wel op mijn woord geloven, als ik u verzeker, dat het getal lieden, die nog duizend frank inkomen per maand verdienen - een betrekkelijk grote som vóór de oorlog -, vrij gering is geworden. Voornoemde ambtenaren bijvoorbeeld, waar heel wat handelsklerken, boekhouders, enz., die hun ontslag namen of werden afgedankt, bij te voegen zijn, kunnen thans niet rekenen dan op veel geringere inkomsten, terwijl het leven vier- en vijfmaal duurder geworden is. Heel wat fabrikanten, grote en kleine, verkeerden in hetzelfde geval; met een aantal handelaars is het niet beter gesteld; om dan nog niet te spreken van de, vóór de oorlog zeer welgestelde werklui, die thans aangewezen zijn op de volkssoep en een schrale ondersteuning. Nochtans blijft er een zekere stand op na te houden, meer: er is een natuurlijk verzet tegen de ondergane vermindering. En zo kopen wij nog pakjes sigaretten die zes frank vijftig, en drinken wij aperitieven die er drie kosten, - al is onze beurs daar alles behalve tegen bestand. Doch, al bekommeren wij ons blijkbaar veel minder om ons geld dan vroeger het geval was (en die zorgeloosheid is een weldaad te noemen), het spreekt vanzelf dat hij, die het meeste geld heeft, natuurlijk het gemakkelijkst door het leven komt en, bij de heersende ellende, de meeste naijver en weldra het meeste respect verwekt, - al is dat respect van een mindere soort. En zo komen wij te staan voor het verschijnsel, dat voormelde verarmde ambtenaren en andere lotgenoten, hoezeer zij zich ook tegen het leven weren, onder moeten doen in het weliswaar wrokkige en schampere aanzien der mensen voor diegenen welke onder de

oorlog geld hebben weten te kloppen in zulke mate, dat zij de meesters der stad geworden zijn.

Een wrokkig en schamper aanzien. Want iedereen weet wel hoe ze aan hun honderdduizenden, sommige zelfs aan hun miljoenen gekomen zijn. De naam, waarmee ze meer dan hun belijft, achterna worden geroepen, is schilderend genoeg; men noemt ze: baron Zeep. Het zijn de lieden die het ossenvet ad vijf en zeventig frank, het vet dat de gemeentewinkels verstrekken en dat ze tot veertig frank betalen, van de slachters, en ook van arme hongerlijders, die het voor hun gezondheid zo nodig hebben, opkopen, om het in geheime ziederijen om te zetten in zeep, die, hoe hoog de grondstoffen ook komen te staan, een reusachtige winst oplevert. Het zijn de weinig kieskeurige burgers die de suiker aan de openbare voeding onttrekken - zij betalen ze tot vijftien frank het kilo, - om ze, in een der tweehonderd vijfenzeventig clandestiene stokerijen, die in de laatste maanden werden ontdekt, om te zetten in slechte alcohol die veertig frank per fles wordt betaald. Het zijn de opkopers en grootsmokkelaars die de markt beheersen, de rijken uitpersen, de armen uithongeren en - die men in de restaurants goede sier ziet maken, al weet men dat ze vóór de oorlog niet dan een zeer precair leven leidden, als handelsreiziger, als telegrafist, als onderwijzertje met een huis vol kinderen ...

Een wrokkig en schamper aanzien. Maar een aanzien toch. Want, al heeft voor een zekere middenstand het geld geen waarde meer: voor heel velen, voor de meesten is het de grootste, de enige bezorgdheid geworden. Gelukkig dat de oorlogskansen nu en dan keren, van de ene partij op de andere overslaan; waren wij, in dit vijfde jaar van rampen, van deze emoties gespeend, dan zouden wij aan niets anders meer denken dan aan eten, aan het stoffelijk voortzetten van een ellendig bestaan.

Wij zouden aan niets anders meer denken, dan aan het enige middel om ons het eten te verzekeren: aan geld, aan geld verdienen, aan geld-.... ik durf niet schrijven, wat ik meen, maar stel vast dat in een paar voorsteden een bijzondere politiedienst is moeten ingesteld worden tegen nachtelijke inbraken, diefstallen en manslag ... Is het een wonder dat Baron Zeep, dat symbool van oorlogswinst, wel veracht, maar in petto toch ook geëerbiedigd, en door velen zelfs bewonderd wordt? Het is om van te huiveren ...

Ziedaar wat de oorlog van de Brusselse zeden, van de maatschappelijke verhoudingen gemaakt heeft. Onlangs kwam ik bij een kennis: een eerlijk man, ik bedoel een man die vroeger op het stuk van eer zeer prikkelbaar was, al had hij om van te leven niet meer dan een traktement van een vijfduizend frank in het jaar. Ik vond zijn tweearig zoontje spelend met een hoop trambiljetten, die hij dooreen smeed en dan weer samen grabbelde. "Ik speel met mijn marken, gelijk papa, zei de kleuter, - terwijl de papa een kleur kreeg. Nochtans is, ik zou er een eed op doen, die papa een eerlijk man gebleven, - maar zijn eerlijksgevoel heeft niettemin, een transponering ondergaan, is bij de nieuwe bezigheid, die het onderhoud van zijn gezin hem heeft opgelegd, aan het begrip eerlijkheid een waarde gaan hechten, die er ongetwijfeld een vermindering van is. En nu rijst de vraag: zal die man ooit tot zijn vorige opvatting - een misschien al te absolute, maar dan toch hogere en edeler opvatting terugkeren?

Men kan het betwijfelen ...

10 oktober 1918

Aanvulling (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 28 September.

Het is nog zo heel lang niet geleden dat u van mij kwam te vernemen op welke wijze de Belgische boeren, ten koste van de dito burgerij, geld klopten, en in welke hoeveelheid. Een plaatselijk blad, dat zich "La Belgique" noemt, brengt in zijn nummer van heden enige cijfers, die ik niet aarzel stichtend te heten, en die kostelijke illustratie uitmaken van mijn eigen beweringen. Ik meldde u reeds dat, nauwelijks één jaar na de oorlogsverklaring, de Spaarkas van de Boerenbonden door haar deelhebbers met ettelijke miljoenen was gestijfd geworden: het juiste getal kon men vinden in het jaarverslag 1915 van bewuste bonden. De getallen, door de "Belgique" gepubliceerd, lijken mij uit een even betrouwenswaardige bron geput. Waar zij op gissing of beraming berusten, komen zij mij ver van overdreven voor, en de feiten zijn er, die ze voldoende staven. Men oordele trouwens zelf.

Op honderd Belgen zijn er nog geen dertig, die de grond bebouwen: nog geen derde der bevolking, dat thans de twee overige derden uitzuigt, daarin geholpen door het paar overige tienden, die uit zeebarons, "accapareurs" en andere grootsmokkelaars bestaan.

Die landbouwers nu bewerken ongeveer twee miljoen hectaren grond; een goed derde daarvan, zeshonderdduizend hectaren ongeveer, wordt bebouwd door de eigenaars zelf; de plus minus 1.300.000 overige hectaren worden uitgepacht.

In gewone tijd nu - ik citeer "la Belgique" - brengt één hectare grond gemiddeld 500 frank op in het jaar. Trekt men daar de prijs af der pacht (91 F), van het zaaigoed, van de meststoffen, van de arbeidskrachten, van de algemene kosten, zo bleef er maar heel weinig winst meer over (in de beste gevallen, zoals ik de eer had u persoonlijk mede te delen, niet meer dan drie à vier ten honderd) en slechte jaren sloten op verlies.

Sedert vier jaar nu brengt diezelfde hectare geen 500, maar op zijn minst 5000 frank in de zak van de eigenaar of de bebouwer; sommigen menen zelfs, dat die winst tot 30.000 frank gaat. “La Belgique” citeert het geval van Haspengouwse boeren, die uit tien hectaren paardenbonen een jaarlijkse som van 300.000 frank wisten te halen. Ik zelf weet hoe een Brabantse boer uit de omstreken van Halle voor anderhalf miljoen kolen in één seizoen verkocht.

Blijven wij bij het getal 5000 frank, dan stellen wij vast, dat de 1.300.000 hectaren verpachte bodem sedert de vier laatste jaren het ronde cijfer van zes miljard frank per jaar hebben opgebracht.

Wat de 600.000 hectaren door de eigenaars zelf uitgebate grond betreft, wij weten dat zij voor ongeveer één miljard gehypothekeerd waren, en dat het “cijfer” der voor deze hypotheken betaalde intresten veertig miljoen bedroeg. Wel, het staat vast dat sedert 1916 heel die toestand aangezuiverd is, al die hypotheken betaald waren! Terecht schrijft “La Belgique”: “Pareil miracle économique se produira peut être une seule fois dans l'histoire de l'humanité: l'agriculteur belge” - ik voeg er de zeepbarons en hun acolieten aan toe – “encaisse depuis quatre ans tous les bénéfices ordinaires et extraordinaires d'une situation anormale.” Ik durf er niet aan toevoegen, zoals het Brusselse blad, “il n'en a en supporter aucune charge.” Economisch wegen de lasten echter op verre na niet op tegen de winsten; het blijft overigens een betreuenswaardig feit dat de overgrote meerderheid van die lasten drukt op de burgerij van hoog tot laag, op de mindere burgerij vooral, die van de ommekeer in de maatschappelijke verhoudingen het eerste en grootste slachtoffer is.

Hieruit gevolgtrekkingen te trekken voor de toekomst, ware zeer voorbarig. Sedert ruim twee jaar hoort men onder het volk vragen: wat zal men doen om boeren en woekeraars hun schandelijke

oorlogswinst afhandig te maken? En inderdaad, dit zal de eerste nodige daad na de oorlog zijn, het evenwicht herstellen, zo goed dit gaat, naar de eis van een volstrekte rechtvaardigheid en zonder politieke bijgedachten.

Die politieke bijgedachten, het is te hopen dat zij door de hogere vaderlandse plicht tot zwijgen zullen worden gebracht. De boer beheerst de Belgische politiek: dertig jaar lang heeft hij de kamermeerderheid vastgesteld en bevestigd. Hem te misnoegen kan voor die meerderheid onaangename gevolgen hebben, vooral waar de boer rijk en van alle verplichtingen vrij geworden is. Wat zal geschieden? Welke zal de gezindheid van de rijke boer zijn? Het is een vraagstuk dat in de toekomst tot de boeiendste zal behoren.

12 oktober 1918

De bevoorrading van België.

Havre, 12 oktober. De interministeriële commissie van onderzoek naar het vraagstuk der bevoorrading van België na de oorlog heeft maandag onder leiding van minister Carton de Wiart, Belgisch gedelegeerde bij de reliefcommissie, vergaderd.

Alle betrokken departementen waren vertegenwoordigd. Secretaris-rapporteur is Grégoir, directeur van het bevoorradingsbureau te Havre.

16 oktober 1918

Havre, 15 oktober. De ministerraad heeft heden onderzocht welke maatregelen genomen moeten worden om te hulp te komen aan de bevolking der bevrijde streken. De regering zal zaterdag een besluit openbaar maken over het toezicht op de vreemdelingen en degenen, die door naturalisatie Belgen zijn, zullen zich moeten inschrijven bij

de gemeentelijke administratie van hun woonplaats en zullen om in België te verblijven, een schriftelijke machtiging moeten hebben van het centrale gezag.

19 oktober 1918

Havre, 18 oktober. Het Staatsblad bevat een besluitwet tot verscherping van de politiemaatregelen tegen vreemdelingen. Tijdens de 14 dagen, die volgen op de afkondiging moeten zowel vreemdelingen als zij die door naturalisatie Belg zijn geworden doch oorspronkelijk onderdanen waren van een vijandelijke staat, en verder zij die kinderen zijn van genaturaliseerde Belgen, zich laten inschrijven bij het gemeentebestuur van hun woonplaats.

Vreemdelingen zullen niet in België mogen verblijven tenzij de minister van justitie hen daartoe machtigt.

De besluitwet bepaalt verder dat vreemdelingen en Belgen van vijandelijke afkomst, alsmede personen die geen vaste woonplaats in België hebben en zij die wegens betrekkingen met de vijand verdacht zijn, gedwongen kunnen worden plaatsen te verlaten, waar hun aanwezigheid gevaarlijk zou kunnen zijn, en te wonen in hen aangewezen plaatsen. Ook kunnen de zulken geïnterneerd worden.

Deze bepalingen beogen te voorkomen dat vijandelijke agenten of spionnen de maatregelen in het belang van een snel herstel van het geregelde nationale leven in de bevrijde streken belemmeren.

Havre, 18 oktober. De ministerraad, heden vergaderd om aan het leger zijn erkentelijkheid en bewondering te betuigen, heeft beraadslaagd over een wetsontwerp ter verhoging van de bijdragen aan de verwanten van soldaten. Voorts heeft hij een wet ontworpen, houdende bepalingen over de erkenning van het recht op vergoeding

van oorlogsschade en over de vaststelling en schatting van het bedrag daarvan.

Verder heeft de ministerraad wijzigingen in de gemeentewet vastgesteld alsmede maatregelen om het herstel van de geldomloop te verzekeren.

Washington, 18 oktober. Hoover, de Amerikaanse voedselregelaar, heeft medegedeeld, dat de commissie voor hulpverlening aan de Belgen (Belgian Relief Commission) een regeling heeft getroffen met de Britse kwartiermeester-generaal, tot beschikbaarstelling van 25 miljoen noodrantsoenen voor de bevrijde burgerbevolking van België. Deze rantsoenen zullen worden verstrekt uit de voorraden van het Britse leger in België, doch voor rekening van de commissie.

21 oktober 1918

Berlijn, 21 oktober. Voor het onderzoek naar de waarheid van de beschuldiging over beweerde doelloze verwoestingen en vernielingen bij de terugtocht der Duitse troepen heeft zich een commissie, bestaande uit te Brussel woonachtige vertegenwoordigers van de onzijdige staten, naar het front begeven.

De chef der politieke afdeling in Brussel, gezant baron von der Lancken heeft de leiding der commissie op zich genomen.

22 oktober 1918

Comité voor België.

De heren C. J. van Aalst, president der Nederlandse handelsmaatschappij en W. Westerman, president der Rotterdamse Bankvereniging, hebben het initiatief genomen tot vorming van een comité hetwelk zich ten doel stelt een aanzienlijk bedrag ter

beschikking te stellen van de koningin der Belgen, teneinde daarmee de smarten te verzachten van de inwoners der juist ontruimde gebieden.

Vooruitlopend op de door het comité te verkrijgen resultaten, hebben genoemde heren door welwillende bemiddeling van de Belgische gezant, baron Fallon, een bedrag van 500.000 F ter beschikking van hare majesteit gesteld.

De voeding van het bevrijde gebied.

Havre, 21 oktober. De levensmiddelenvoorziening van het heroverde gebied zal tijdelijk worden verricht volgens een door Frankrijk, Engeland en België getroffen vergelijk. Frankrijk en Engeland zullen elk 20.000.000 kg, dus 40.000.000 kg levensmiddelen zenden, in afwachting dat het Amerikaanse comité zich kan belasten met de voorziening over Rotterdam.

23 oktober 1918

Koning Albert.

Parijs, 22 oktober. Te Brussel is in 1914, te midden van de vijandelijke bezetting, het denkbeeld geopperd om koning Albert bij zijn terugkeer te Brussel en eredegen te overhandigen. Dit denkbeeld staat op het punt te worden verwezenlijkt. De degen, van platinagoud en edelgesteenten, is reeds vervaardigd. Op het gevest is de Germaanse adelaar aangebracht, overwonnen door de Belgische Leeuw, met het inschrift: België aan zijn koning.

Het wapen is in het geheim te Brussel gemodelleerd. De schets werd door de vervaardiger zelf door de draadversperring der Nederlandse grens naar Parijs gebracht, waar de degen werd gemaakt. Hij zal

dezer dagen naar Brussel terug gaan, om de koning bij zijn komst in de hoofdstad te worden overhandigd.

De samenstelling van het Belgisch comité te Brussel, dat er zich mee heeft belast, moet geheim blijven tot het Duitse leger is afgetrokken.

Havre, 22 oktober. De regering heeft besloten dat de mark aan de Belgen in het bevrijde land tegen de koers van de dag zal worden terugbetaald. Aan de belanghebbenden zal een ontvangstbewijs worden verstrekt, waarop ze het koersverschil later kunnen innen.

24 oktober 1918

Comité voor België.

Gisteren is het comité voor België gevormd, tot de vorming waarvan de heren C. J. K. van Aalst, president der Nederlandse handelsmaatschappij en W. Westerman, president der Rotterdamse bankvereniging, het initiatief hebben genomen en waarvan behalve de reeds genoemde heren, deel uitmaken de heren S. van den Bergh jr., Rotterdam; jhr. H. Loudon, Wassenaar; Bernard E. Ruys, Rotterdam; Paul den Tex, Amsterdam en dr. F. G. Waller, Delft.

Als voorzitter treedt op de heer van Aalst, als secretaris de heer Den Tex en als penningmeester de heer Westerman, terwijl het comité zich als adjunct-secretarissen heeft geassumeerd de heren N. J. van Aalst en mr. W. M. Westerman.

De bedoeling van het comité is, zoals reeds bekend is, een aanzienlijk bedrag ter beschikking te stellen van de koningin der Belgen, teneinde daarmee de smarten te verzachten van de bewoners der juist ontruimde gebieden.

Hoewel de ervaring heeft geleerd, dat het Nederlandse volk steeds bereid is geweest om aan de grote noden van het Belgische volk tegemoet te komen, meent het comité, dat ook met het oog op eventueel komende noden in eigen land, in dit geval slechts in beperkte kring een beroep moet worden gedaan op de offervaardigheid.

Het voornemen bestaat, om de namen van hen, die voor het beoogde doel bijdragen beschikbaar stellen, in een album te verenigen en dit aan hare majesteit aan te bieden.

De neutrale commissie in België.

Ter verduidelijking van de door Wolff geseinde berichten nopens een neutrale commissie, waarin o.a. zou zitting hebben de Nederlandse minister-resident te Brussel, de heer van Vollenhoven, kan nog worden medegedeeld dat deze zich geenszins met de in het bericht bedoelde andere heren in commissie had verenigd.

Bedoeld bericht sloeg blijkbaar op een reis, welke de beschermheren van de bekende reliefcommissie, de Spaanse gezant en de Nederlandse minister-resident, met enige voormannen van de reliefarbeid in België ondernomen hebben ten einde zich op de hoogte te stellen van hetgeen achter het front ten behoeve van de geëvacueerden zou kunnen worden gedaan.

Van hun bevindingen hebben genoemde heren een rapport gemaakt, waarvan mededeling is gedaan zowel aan de Engelse autoriteiten in België als aan de Belgische, Franse en Engelse regeringen.

25 oktober 1918

Havre, 24 oktober. Een besluitwet zegt, dat de invoer van alle metalen of papiergeld van de staten, waarmee België in oorlog is,

verboden is, met uitzondering van goudgeld. Het verbergen, vervoeren, kopen, verkopen en doen circuleren ervan is eveneens verboden.

Een andere besluitwet geeft de koning het recht de gemeenteraden te machtigen bijeen te komen en te beraadslagen, zelfs buiten het grondgebied, op voorwaarde, dat tenminste drie leden aanwezig zijn.

De koning heeft een prijs van 25.000 F uitgelooft voor degene, die de middelen zal verschaffen om zo spoedig mogelijk de verwoeste gronden weer in productieve staat te brengen.

Prijzdaling der levensmiddelen in België.

Men schrijft ons:

Hoezeer ook in België de vredesgeruchten de hoog opgedreven prijzen der levensmiddelen in enkele dagen hebben doen dalen, bewijst het volgende briefje.

	Eerste week van oktober 1918. Prijzen per kilo en in frank	15 oktober 1918. Prijzen per kilo en in frank
Gesmolten vet	40-45	20-25
Boter	48	24-32
Rundvlees	24-30	14-20

Schapenvlees	30	18-24
Varkensvlees	27	23
Spek	48	40
Suiker	17	4
Koffie	80	30
Uien	1,75	1
Aardappelen	1,85	1
Tarwe (ongemalen)	7-7,50	5

26 oktober 1918

Het Belgisch Staatsblad zal morgen een besluitwet openbaar maken omtrent het recht op herstel voor oorlogsschade en een andere besluitwet omtrent de vaststelling en de schatting der schade, zowel wat personen als goederen betreft.

29 oktober 1918

Een systeem van krachtinstallaties voor België.

Volgens de Financial News heeft een vakman de Belgische regering een ontwerp voor de voorziening van geheel België met goedkope elektrische kracht aan de hand gedaan. Het is gebaseerd op de oprichting van zeven reusachtige krachtwerken van 100.000 tot 900.000 kWh, die een stroom van 100.000 volt zullen leveren. Ze

zouden worden opgericht in Charleroi, Mons, Limburg, Luik, Antwerpen, Gent en Oostende; ter verkrijging van nevenproducten zullen er tevens kolen gedistilleerd worden. Naar schatting zouden er bij het ten uitvoer brengen van dit plan jaarlijks 5.000.000 ton kolen worden bespaard.

Het bestuur der compagnie generale des Chemins Secondaires, te Brussel, staat een kapitaalsuitbreiding voor van 15 tot 25 miljoen frank, door uitgifte van veertigduizend nieuwe aandelen van 250 F, die aan de houders van aandelen (60.000 gewone aandelen van 250 F en 20.000 aandelen zonder nominale waarde) zullen worden aangeboden, in verhouding van twee oude aandelen voor één nieuw aandeel.

Reuter seint ons uit Londen, dat de Commission for Relief in Belgium een nieuwe oproep heeft gedaan op het publiek, naar aanleiding van de ellende van duizenden der vluchtelingen uit Noord-Frankrijk en België, die de Nederlandse grens bereiken.

Koningin Alexandra heeft met een hartelijk woord van instemming, voor dit doel £ 50 gezonden.

30 oktober 1918

Havre, 29 oktober. Heden heeft de ministerraad voltallig vergaderd. Na een beschouwing van de militaire en politieke toestand, heeft hij zich beziggehouden met een reeks maatregelen betreffende het bestuur van het gebied, dat is bevrijd of op het punt staat te worden bevrijd. Verder heeft hij de wettelijke schikkingen getroffen ten aanzien van het beslag leggen op eigendommen van vijandelijke onderdanen en zich beziggehouden met de toepassing in het bevrijde gebied van de wetten en reglementen in medische zaken, welke de regering sedert 1914 heeft genomen.

Tal van jonge lieden hebben dienst genomen. Een lid der regering heeft nog medegedeeld dat vele jonge mannen uit het heroverde land zich bij het leger hebben gevoegd sedert de dag van de bevrijding van hun gebied.

Men meldt ons uit Aardenburg:

Uit zeer betrouwbare bron vernemen wij, dat de Belgische regering zich zal vestigen te Brugge en daarheen nog deze week van Havre zal verhuizen.

31 oktober 1918

Havre, 30 oktober. Een koninklijk besluit kondigt de instelling aan van een onderscheiding, welke bestemd is om de roemrijke daden van regimenten, bataljons en andere groepen van het Belgisch leger in herinnering te brengen. Er zullen twee soorten onderscheidingen zijn: een met de kleuren van het lint van het oorlogskruis, de andere met de kleuren van het lid van de Leopoldsorde. De eerste zal worden toegekend aan de eenheden, die tweemaal bij legerorder zijn vermeld; de tweede aan de eenheden, wiens vaandel met de Leopoldsorde is gedecoreerd en die tenminste viermaal bij legerorder zijn vermeld. Elk inschrift op vaandels geldt voor een vermelding.

1 november 1918

De Duitse aanvoering en de dienstplichtige Belgen.

Berlijn, 31 oktober. Bij de ontruiming van een deel van het vijandelijk gebied staat de aanvoering voor een buitengewoon moeilijke kwestie, namelijk betreffende de Belgische dienstplichtigen, ten getale van meer dan 100.000. Ofschoon onze tegenstanders al dadelijk bij het begin van de oorlog algemeen tot een nergens

rekening mee houdende internering van de dienstplichtige Duitsers besloten en die ten dele op de ruwste wijze hebben toegepast, zou het opperbevel zich zo enigszins mogelijk liefst niet bij zulk optreden tegenover deze dienstplichtigen aansluiten.

Aan de andere kant is het om militaire redenen onmogelijk, de Belgen, die de wapens kunnen voeren, de vrijheid te laten om aanstonds na de ontruiming van de steden in vijandelijke krijgsdienst te treden.

Daarom is de Belgische en ook de Franse regering verwittigd, dat het opperbevel bereid is, de hele bevolking van het ontruimde gebied niet achterwaarts mee te voeren, maar ze met inbegrip van de voor de krijgsdienst in aanmerking komende mannen in hun woonplaatsen te laten.

Daarvoor verwacht het evenwel de waarborg, dat alle mannen tussen de 18 en de 35 jaar niet in Belgische, Franse of geallieerde strijdkrachten worden ingedeeld, ook niet, waar het een vrijwillige aanmelding betreft. Het is te hopen, dat de Belgische en de Franse regering hierin zullen treden.

Uit België.

Berlijn, 1 november. Daar een deel van de teruggebrachte Belgische dienstplichtigen tracht, zich met geweld te verzetten tegen het bevel der ontruiming, zullen waarschijnlijk de Duitse militaire autoriteiten binnenkort gedwongen zijn om, ten einde de aangegeven orders te kunnen uitvoeren, tot krachtige maatregelen hun toevlucht te nemen, daar de militaire operaties dit onvoorwaardelijk noodzakelijk maken.

Het zou te betreuren vallen, indien het uitblijven van een antwoord van de Belgische en de Franse regering het nemen van dwangmaatregelen noodzakelijk zou maken.

3 november 1918

Levensmiddelen aan Nederlanders in België.

De commissie tot voorziening van noodzakelijke levensmiddelen in België deelt ons mede, dat de zending van levensmiddelenpakketten aan Nederlanders in België nog steeds wordt voortgezet.

Uitsluitend zijn, ingevolge de gewijzigde toestand, de zendingen voor Gent en Brugge voorlopig stopgezet.

4 november 1918

Op 1 november deed de chef van de politieke afdeling te Brussel, freiherr von der Lancken, aan de Spaanse gezant aldaar de volgende mededeling: Ik veroorloof mij naar aanleiding van ons gesprek, waarbij uwe excellentie ten gunste van de Belgische steenkoolmijnen tussenbeide kwam, de volgende vragen te stellen: zouden de neutrale regeringen van Spanje en Nederland bereid zijn alle Belgische steenkoolmijnen na de ontruiming door de Duitse troepen onder hun bescherming te nemen en tegenover de keizerlijke regering de waarborg op zich te nemen, dat er geen steenkool uit getrokken zal worden, zolang de vijandelijkheden duren? Zouden de bovengenoemde regeringen ook kunnen waarborgen, dat gedurende deze tijd de voorhanden kolenvoorraden ongebruikt blijven, met uitzondering van de hoeveelheid, die voor het onderhoud van de mijnen volstrekt noodzakelijk is? Ik zou uwe excellentie zeer verplicht zijn, indien zij mij per omgaande kon doen weten, welk standpunt de Belgische regering en haar bondgenoten tegenover zulk een regeling innemen.

5 november 1918

Nederlandse kinderen uit België.

De 170 Nederlandse kinderen uit België, die enige tijd te Egmond aan Zee hebben vertoefd, keren morgen naar België terug.

Belgische schuldbrieven.

Blijkens een officiële Belgische mededeling, heeft de Belgische regering een besluit uitgevaardigd, volgens hetwelk de titels der openbare schuld, die de regering zal uitgeven voor de kredieten, welke de Verenigde Staten aan België hebben verleend, in overeenstemming zullen worden gebracht met de door de Belgische wetten gestelde vereisten, voor zover de tegenwoordige omstandigheden zulks toelaten. Ze heeft daarom de minister van financiën gemachtigd om, in overeenstemming met de Amerikaanse regering en ten bate van de belangen der schatkist, de voorwaarden van deze uitgifte vast te stellen en de vorm der schuldbrieven, alsmede de regeling betreffende het visum der schatkist, te bepalen.

Ingevolge de onmogelijkheid om te voldoen aan artikel 61 van de wet van 21 oktober 1836, waarin bepaald wordt dat alle schuldbrieven voor lening of conversie enkel van kracht zijn voor zover ze van het visum van de rekenkamer zijn voorzien, behelst het bovenbedoelde besluit een beschikking, waarbij voor de uit te geven schuldbrieven de noodzakelijkheid van het visum wordt opgeheven.

9 november 1918

Comité voor België.

Het comité voor België heeft dinsdag weer een bedrag van 250.000 F in Belgisch bankpapier aan de gezant van België, baron Fallon, ter

hand gesteld, ter overmaking aan de koningin der Belgen. De vroeger afgedragen 500.000 F in bankpapier heeft prins de Ligne, attaché der Belgische legatie, per automobiel naar België gebracht en aan de koningin persoonlijk overhandigd.

Vernieling van Belgische mijnen.

Berlijn, 9 november. Het Wolff bureau verneemt over de nota van Lansing van 7 dezer:

De Duitse regering heeft de in de nota van 20 oktober aan president Wilson gedane beloften nauwgezet en loyaal vervuld. Er zijn destijds duidelijk bevelen gegeven aan de troepen om het particuliere bezit te eerbiedigen en de bevolking van het bezette gebied met alle mogelijke toegevendheid te behandelen. Nadat op 27 oktober van neutrale en Belgische zijde was beweerd, dat een begin was gemaakt met de vernieling van de bovengrondse inrichtingen der mijnen bij Bergen, heeft de Duitse regering – op een verzoek om inlichtingen aan de legerleiding – van haar op 29 oktober de verklaring ontvangen, dat nergens met vernieling van de Belgische mijnen een begin was gemaakt. Enkel waren zekere voorbereidselen getroffen om – bij een voortzetting van de militaire operaties – door het buiten bedrijf stellen van enkele machines de mogelijkheid van ontginning gedurende zowat drie maanden onmogelijk te maken.

Ten einde een zodanige tijdelijke averij aan de Belgische mijnen te voorkomen, had de Duitse regering aan de regeringen van Nederland en Spanje voorgesteld, de mijnen totaal onbeschadigd onder hun toezicht te stellen.

Nog altijd is niet bekend, hoe de vijandelijke regeringen zich zullen plaatsen ten opzichte van dit voorstel.

Niettemin hebben ook thans nog volstrekt geen vernielingen van de Belgische mijnen plaats gehad.

Uit Brussel wordt gemeld, dat een Nederlandse kolenmaatschappij Laura en Vereniging van de groep Outremer, een nettowinst heeft gemaakt over het afgelopen boekjaar van 4,3 miljoen frank. Als dividend zal op de kapitaalaandelen 20, en op de dividendaandelen 14% worden uitgekeerd.

10 november 1918

Nederlandse oudheidkundige bond.

De Nederlandse oudheidkundige bond heeft gistermiddag vergaderd onder voorzitterschap van Mr. dr. J. C. van Overvoorde.

Daar sprak onder meer de Belgische bouwkundige van Swalmen, die optrad ter vervanging van de aangekondigde spreker, de heer Huib Hoste, die plotseling ongesteld was geworden. De heer van Swalmen sprak volgens het programma over de wederopbouw van de door de oorlog verwoeste bouwwerken in België en Noord-Frankrijk.

Die wederopbouw is, zegde hij, een geweldig vraagstuk. Men kan bij de bespreking ervan een scheidingslijn trekken tussen het verleden, tussen het herstel van hetgeen er nog aan oude kunst over is en de nieuwe tijd, de herbouw van de talrijke verwoeste gebouwen en woningen zonder de speciale waarde, welke de oude gebouwen hebben. Om een indruk te geven van de omvang van het vraagstuk liet hij eerst een kaart van België zien, waarop de verwoestingen schetsmatig waren aangegeven. De verwoestingen komen voor in Luik en omgeving, langs de Maas en de Samber, in de omstreken van Aarschot, en te Mechelen en omstreken, waar de strijd directe oorzaak is van de vernieling. Verder te Leuven, waar ze echter een ander karakter hebben. Daar is de vernieling systematisch

uitgevoerd. Brussel is ongedeerd zoals men weet, ook het centrum van België is er goed afgekomen. De opmars van de geallieerden ten oosten van de Schelde doet vrezen, dat er belangrijke vernielingen hebben plaatsgehad. In de omstreken van Antwerpen is verder veel vernield en wel het ernstigst heeft Vlaanderen geleden. Spreker noemde enkele cijfers van hetgeen er onder andere vernield was op 1 mei 1917. De verwoestingen strekten zich toen uit over 600 steden. In Brabant waren er toen 6000, in de provincie Antwerpen 4000, in de provincie Luik 4000, in de provincie Namen 5000, in Henegouwen 5000 huizen vernield. Oost-Vlaanderen was toen al het ergste geteisterd: alleen daar waren 16.000 huizen vernield. Men ziet hieruit welk een kolossaal probleem de herstelling van al deze woningen oplevert!

Als eerste punt besprak de heer van Swalmen hetgeen er met de beschadigde oude monumenten van architectonische en archeologische waarde moet gebeuren.

Volledig herstel daarvan zal praktisch waarschijnlijk wel onuitvoerbaar blijken te zijn.

Spreker stond in verband met de kwesties, welke zich bij deze restauraties voordoen lange tijd stil bij de denkbeelden, welke daaromtrent in België voor de oorlog bestonden. Voorbeelden van de oude veel bestreden school (reeds 50 jaar geleden werd te velde getrokken tegen de daden van vandalisme die bedreven werden door architecten, die zich restaurateurs noemden) vindt men onder andere in de bekende gildehuizen te Gent, die oorspronkelijk vol bekoring door de eigenaardige "huid", welke de tijd op hen gevormd had, bij de "restauratie" schoongemaakt en daardoor vrijwel bedorven werd. En men heeft het nog erger gemaakt door het postkantoor, dat naast deze gildehuizen gebouwd moest worden, in een "heerlijke" oude stijl op te trekken, terwijl het bovendien met zijn

toren het silhouet van de stad ook nog bederft. Spreker liet een en ander op lantaarnplaatjes zien. Te Mechelen heeft men met de hallen iets dergelijks uitgehaald. Oorspronkelijk waren ze schilderachtig en vol charme. Toen heeft men er ook een postkantoor in quasi oude stijl naast gezet en omdat dat grote gebouw de bescheiden hallen teveel drukte, was men van plan om laatstgenoemde geheel te restaureren, en ze onder andere van een afschuwelijke toren te voorzien, maar daarvan is gelukkig door de oorlog niets gekomen.

Meer voorbeelden van dergelijke schennis liet spreker op lichtbeelden zien. De restaurateurs van de oude school konden in België veel doen. Voor velen van hen was herstellen niets anders dan afbreken en opnieuw "stellen". Ook te Gent en te Brugge hebben deze heren, ten einde in harmonie met bestaande oude gebouwen te blijven, zelfs huizen laten optrekken met oude bouwmaterialen, natuurlijk ook in oude stijl en de "echtheid" van de nabootsing ging zo ver, dat men de straten voor die huizen ook met oude puntige keien bestraatte!

De autonomie, de dictatuur der steden op dit gebied, heeft veel kwaad gedaan. Men mag hopen, dat in de oorlog hiervoor een kentering is gekomen. Wat men intussen van de Leuvense restauratieplannen hoorde, voorspelde weinig goeds. Spreker stond hierbij een ogenblik stil en zegt naar aanleiding hiervan, dat men mag hopen, dat de ogen van het publiek over deze dingen bijtijds zullen opengaan en dat de publieke opinie smakeloze herstellingen zal tegenhouden.

Aan de andere kant doen zich symptomen voor van verbetering.

Dat men bijvoorbeeld in Frankrijk op de goede weg is, blijkt uit het restauratieplan van Reims en de kathedraal. Daarbij heeft men de

beginselen gehuldigd, die hier te lande door de oudheidkundige bond zijn verkondigd.

Aan de kathedraal zal alleen hetgeen met de aanwezige overschotten kan worden hersteld, hersteld worden; verder zal men zich beperken tot voorzieningen in het belang van het behoud van het gebouw, het dichten van granaatgaten, enz., ten einde verder verval tegen te gaan. Wanneer aanbouwsels gemaakt moeten worden zal men niet streven naar een stijlnamaak, doch zoeken naar een eenvoudige, zich pretentieloos aansluitende oplossing. Met de plannen tot de herbouw van de stad is men minder gelukkig geweest; daarin heeft men nog teveel monumentaliteit in quasi oude stijl toegelaten, terwijl een sobere bouwtrant naar de geest van de tijd beter op zijn plaats zou geweest zijn. Wat de herbouw van de moderne gebouwen betreft, het mooiste zou natuurlijk zijn wanneer men hem uitsluitend kan overlaten aan mensen van talent. Dan zou alles prachtig hersteld kunnen worden, maar men heeft die niet en bovendien is er nog een ander bezwaar: een stad, een land moet groeien als een koningszaak door het leven van alle bewoners samen. Nu kunnen we helaas niet hopen, dat die allen er goede en gezonde ideeën op na zullen houden, men kan hen daartoe echter wel opwekken. En dan moet er allereerst een goede organisatie zijn, die de plannen voor de herbouw ontwerpt. Doch slechts in stedenbouwkundige hoofdlijnen, zonder zich met de uitwerking te bemoeien en zo dat er niets wordt bedorven voor de toekomst. Het beste zou ter verwezenlijking van deze plannen zijn, de instelling van wat de Engelsen noemen een civic development survey, een dienst van stadsontwikkeling, zoals Engeland en Amerika die kennen en zoals men in het klein te Amsterdam (en in Den Haag – redactie) heeft. Die dienst zou rekening moeten houden met al de aan een moderne staat te stellen eisen van verkeer, hygiëne en sociale behoeften. En als men zover is, moet men het veld vrijlaten voor de bouwkundigen. Het is de vrees dat men dan

buitenissigheden zal krijgen, doch in vredesnaam, die zullen na één of twee geslachten wel weer verdwijnen, om plaats te maken voor de nieuwe stijl, die, naar men kan verwachten, toch wel uit deze bijzondere tijd zal voortkomen.

Spreker constateerde een neiging tot internationalisatie van de vormen op bouwkundig gebied, geen nieuwigheid, doch een verschijnsel, dat in de laatste tijd meer naar voren is gekomen. Met plaatjes van Franse ontwerpen (goede naast slechte) demonstreerde spreker dit. Uit de internationalisering zal dan misschien ook de algemene normalisering voortvloeien.

Hij besloot met de wens, dat de nieuwe uitdrukkingsmiddelen in de bouwkunst bij de wederopbouw zullen meespreken.

De voorzitter dankte de spreker voor zijn interessante rede en sloot daarop de vergadering.